

Posudek na rigorózní práci

Petra Kačmarčíková - Bakajsová

Balkanizace versus evropeizace – výrazové ztvárnění ideových konceptů (na českém a bulharském materiálu)

**Ústav slavistických a východoevropských studií FF UK v Praze
2011**

Práce byla navržena jako práce rigorózní na základě její obhajoby jako práce diplomní. Svůj posudek proto nijak neměním, neboť obhajoba prokázala její nesporné kvality.

1. **Téma** hodnocené rigorózní práce považuji za velmi dobrý příklad originálně zvoleného problému, který je velmi dobře popsatečný v žánru diplomové práce s pevnou teoretickou základnou, s dobře volitelnými metodami výzkumu, s materiálem, který rozsahem je dobře zpracovatelný i do hloubky a v daných podmínkách relativně úplný či přinejmenším ve vysoké míře reprezentativní.

Téma je zároveň velmi aktuální, a to jednak z hlediska úvah o pojmu diskurs, diskursní analýza, prokazuje nosnost metody výzkumu pomocí klíčových slov, použitelnost sémiotické analýzy těchto slov (a jejich derivátů). Vzhledem ke zvoleným zdrojům ukazuje též na způsoby persuaše či přímo manipulace v publicistické sféře a na specifikace soudobého publicistického stylu.

2. **Cíl práce.** Hodnocená diplomová práce si klade za úkol zmapovat užití pojmů balkanizace a evropeizace pomocí korpusových dat v současné publicistice. Jde o rozšíření a modifikaci tématu práce, kterou předkládala diplomantka pro postupovou zkoušku: proti původní analýze termínu balkanizace zvolila sémantický protipól, což jí umožnilo hlouběji proniknout do sémantických posunů jak původního pojmu, tak nyní pojmů obou. Cíl práce je stanoven velmi promyšleně, se znalostí dosud existující literatury předmětu a též s ohledem na zamýšlené metody práce. Cíl hodnotím jako splněný ve vrchovaté míře.

3. **Struktura práce.** Práce je rozčleněna na vyváženou teoretickou a materiálovou část, dále obsahuje všechny prvky, jež jsou povinnou součástí diplomových prací (velmi podrobný obsah, jež umožňuje rychlou orientaci v textu, seznam literatury, přílohy, resumé v češtině a v angličtině). Členění do kapitol důsledně sleduje obsahovou logiku (v teoretické části Diskurs – Evropa – Balkán - Evropeizace a balkanizace, v materiálové části rozdělení analýzy českého a bulharského materiálu a dále symetrická výstavba podle hodnocení a třídicích principů). Vhodně je využíváno víceúrovňové strukturace kapitol.

4. **Teoretická stránka práce.** V této části postupuje diplomantka od nejobecnějších ke konkrétním termínům, jež v práci používá. Svou práci opírá o reprezentativní výběr sekundární literatury o vývoji regionů, jejichž názvy se v obou zkoumaných termínech projevují (etymologie, historické mezníky, identifikační parametry, pojmy západ, Východ, Střed, úvahy o evropské identitě atd.). Analýza používání těchto termínů ve vědeckém diskursu pak slouží jako odrazový můstek k popisu užívání v diskursu publicistickém. Vychází především z české a bulharské literatury, což je v pořádku, neboť to je právě vědecký diskurs, který ve značné míře určuje obsah pojmů v doménách jiného typu (Hroch, nově a v bulharské odborné sféře neotřele Daskalov, Miškovová, Balkanskijat XIX vek aj.). Na místě jsou i exkursy do jiných domén (text Kunderův, zmínky o Cz. Miłoszovi a jiných významných publicistech). Analýzu českého a bulharského diskursu považuji za nápaditou, vtipnou a inspirativní (kdo je XY?, XY českýma / bulharskýma očima apod.). Za podstatnou považuji též analýzu slovníkové informace (část 4.). Autorka v této části vychází též z literatury anglofonní (což zdůrazňuji proto, že ve slavistickém

kontextu nejde o jev až natolik přirozený a obecný). Je v ní vidět obrovská práce, kterou na ni diplomantka vynaložila. Pro materiálovou část jsou podstatné zejména pasáže 3.1.8 a 3.1.9.

Reprezentativnost a vhodný výběr sekundární literatury se týká také přehledu literatury a používání odborných textů o pojmu diskurs. Diplomantka se velmi vhodně pro svůj úkol opírá o pojetí a stanoviska Michela Foucaulta, ale dále se zaměřuje více na hlediska lingvistická (kognitivní, pragmatická) a sociolingvistická v návaznosti na Normana Fairclougha. Svůj výklad podává logicky, sevřeně a výstižně s důrazem na podstatné prvky. Překlady a parafráze z anglické sekundární literatury považují za velmi srozumitelné a výstižné.

5. **Metody výzkumu a materiál.** Autorka vychází z nejobecnějších klasických zásad české a bulharské lexikologie (Dokulil, Bojadžiev), zejména z pojetí významu a smyslu slova. Jako zdroj materiálu byl zvolen korpus a domnívám se, že by již bylo nošením dříví do lesa opakovat známé přednosti korpusových zdrojů oproti jiným (autorka je velmi dobře popisuje v části 5.). Hodnocená práce je vynikajícím příkladem toho, jak však korpusová data slouží jako pouhé východisko kvalitativní analýzy, bez níž jsou jakékoli závěry z korpusových dat lehce dezinterpretovatelné (pomineme-li možnosti manipulace již ve fázi strukturování korpusu a výběru textů do něj). Tyto meze si autorka dobře uvědomuje (úvod části 6 a 7). Vzhledem k asymetričnosti českého a bulharského korpusu bylo nezbytné materiál doplnit o příklady užití z internetu. Považuji tento postup za plně oprávněný, mělo-li být dosaženo pravidlo srovnatelnosti obou složek. Omezení na publicistickou doménu podobně hodnotím jako plně odpovídající cílům práce.

Diplomantka podrobně popisuje techniku vyhledávání jazykového materiálu zachycený českým a bulharským korpusem z hlediska variantnosti a derivátů. Analyzuje symetricky český a bulharský materiál po jednotlivých termínech. Neuplývá na frekvenční charakteristice (jež je názorně zobrazována koláčovými nebo sloupcovými grafy), nýbrž se opravdu dostává na hlubokou sémantickou analýzu, v níž se promítají i historicky podmíněné posuny diskursu. Zavádí své klasifikační principy (jakým způsobem se daný výraz užívá, tj. v jakých konotacích, zda ve významu primárním či sekundárním, zda nabývá expresivity, ať už kladné či záporné), jež zakládá důsledně na obsahových složkách významu a při jejich uplatnění velmi pozorně hodnotí i netypické jevy (názory prezidenta Klause na evropeizaci). Z materiálu uvedeného v samotném textu a poté i v přílohách je zřetelné, že zvolené klasifikační principy je možné vedle kontextů (co se evropeizuje / balkanizuje, transformace, sjednocení, spolupráce, integrace/desintegrace, přenos pravomocí apod.) dále podpořit též kolokacemi (např. výrazné prvky projevů V. Klause: tzv. náboženství, zástupná ideologie, neliberální myšlení, plíživá a mnoho dalších u pojmu evropeizace v českém diskursu). Tuto výhodu má uvádění velmi širokého kontextu sledovaných užití. V tomto smyslu materiál představuje podklad i pro další rozpracování tématu. Musím pochválit autorku i za prokázanou znalost praktické bulharštiny, je základem precizní analýzy i bulharského materiálu.

Cenné je uvedení úplného materiálu v příloze k práci.

6. **Závěry.** Prvním závěrem práce je potvrzení M. Todorovovou uvažovaného diskursu (o) balkanismu, druhým závěrem je potom konstatování shod a odlišností českého a bulharského diskursu. Tyto rozdíly vyplývají z různé perspektivy (diskurs o nás – o nich), z odlišné funkce v obou prostředích (v bulharském prostředí je diskurs silně ovlivněn přítomností identifikační složky), z rozdílnosti vztahu ke zdrojům diskursu (pro bulharský je podstatný rys, že sám pojem vzniká mimo balkánský prostor, geneticky je tedy jakoby „cizí, ne-svůj“, a to přesto, že jde „o nás“). Obou pojmů bývá často užíváno v přenesených, často expresivních, významech, většinou dle soudobých politických a společenských potřeb. Snad nejvýznamnější rozdíl spočívá v intenzitě hodnotící složky: výrazně záporná konotace v kontextech českých tu stojí proti neutrální či dokonce kladné konotaci v mnoha užitích v bulharštině. Závěry jsou formulovány precizně, stručně a argumentovaně.

7. **Práce se sekundární literaturou.** Prvotním impulsem pro volbu tématu byly práce M. N. Todorovové, jež se v poslední době objevily i v bulharském překladu a staly se tak součástí moderního identifikačního diskursu v Bulharsku. Cca 70 položek bibliografie k práci ukazuje velmi široký záběr diplomantky, různorodé přístupy, které k dosažení cílů práce zvolila. S literaturou se pracuje v souladu s principy vědecké práce, užívá se jí účelně a střídavě.

8. **Jazyková stránka diplomové práce** je na velmi dobré úrovni, a to včetně autorčiných překladů zejména z anglických textů

9. **Formální stránka diplomové práce** je na vysoké úrovni, práce má všechny náležitosti.

10. **Hodnocení:** předložená diplomová práce v plné míře splňuje kvalitativní, obsahové i formální nároky. Hodnotím ji jako velice originální, materiálově výborně podloženou a metodologicky důslednou. Navrhuji hodnocení výborně.

V Praze dne 10.3.2011.

Prof. PhDr. Hana Gladkova, CSc.,
vedoucí práce